

EESTI ARCHITEKTUURI- POLIITIKA

Heaks kiidetud Vabariigi Valitsuse istungil 22.10.2002,
protokoll nr 43, päevakorrapunkt nr 5

EESTI ARHITEKTUURI POLIITIKA

Vabaturumajanduse arenedes kasvab riigi vastutus muutustele tundlikes planeerimise, arhitektuuri ja ehitamise valdkondades. Täna ehitatav keskkond jääb püsima aastakümneteks, kuid praegune riigi valitsemise korraldus ning kohalike omavalitsuste madal planeerimis- ja arhitektuurialane haldussuutlikkus ei suuda piisavalt tagada selle sotsiaalset ja esteetilist kvaliteeti. Samas kasvab vajadus kavandada järjest suurema mastaabiga ruumilisi üksusi – linnaosi, infrastruktuurikogumeid ja nende vahelisi ühendusteid.

Arenenud Euroopa riikides tunnustatakse arhitektuuri kui üht kultuuri ja elukeskkonna osa. Euroopa Liidu liikmesriikide arhitektuuripoliitikad käsitlevad arhitektuuri-temaatikat laiemalt kultuuri ja majandusega seoses: seda hinnatakse mitte ainult kui üht kunsti- ja kultuuripärandi valdkonda, vaid ka kui ühiskonnale osutatavat professionaalset teenust ehitatud keskkonna kujundamisel. Kõrgetasemelise arhitektuuri tähtsust linna- ja maakeskkonnas rõhutab Euroopa Nõukogu 12.02.2001 resolutsioon. Olulisteks dokumentideks on siinjuures Torremolinose Harta (1983), mis sõnastab Euroopa regionaal-ruumilise planeerimise printsiibid ja regulatsiooni ning Granada Euroopa Arhitektuuripärandi Kaitse Konventsioon (1985), millega Eesti ühines 1995.aastal. Nende dokumentide mõju loodushoiu ja säästliku arengu põhimõtete ning arhitektuuripärandi säilitamise vajaduse osas avaldub juba täna Eesti keskkonnanstrateegia sõnastuses, muinsuskaitse ning säästva arengu seadustes, samuti Agenda 21 programmi täitmisel. Olulise tähtsusega Eesti arhitektuuri tutvustamisel on olnud Eesti osalemine alates 1998. aastast üleeuroopalises elamuasumite

arhitektuurivõistluses Europan.

Riik on seisukohal, et Eesti vajab riiklikku arhitektuuripoliitikat, mis aitab kavandada ja ehitada uut keskkonda, arvestades riigi ja selle kodanike vajadusi ning tagades ajaloolise keskkonna püsivuse tulevastele põlvkondadele. Seni on mõistet keskkond kasutatud põhiliselt looduskeskkonnast rääkides, käesoleva dokumendi eesmärk on laiendada keskkonna mõistet ka linnalisele keskkonnale, kus elab umbes 70% Eesti elanikkonnast.

RIIK

Kodanike põhiõiguste tagajana on riigil vastutus elukeskkonna eest. Põhiseaduse kohaselt moodustab Eesti rahvusliku rikkuse üksnes looduskeskkond loodusvarade näol. Eesti seadusandluses on ehitatud keskkond jäänud seni tagaplaanile.

Riiklik keskkonnahaldus on killunenud eri ametkondade vahel: planeerimise ja keskkonnakaitse küsimustega tegeleb keskkonnaministeerium, regionaalarengu ja kohaliku omavalitsuse küsimustega osaliselt siseministeerium ning osalt regionaalarengu minister, ehituse ja elamumajandusega majandusministeerium, muinsuskaitsega kultuuriministeerium. Ehitatud keskkonna kujundamine nõuab mitmete tegevuste koordineerimist, nagu: maa-alade planeerimine ning maastike kavandamine, ehitiste arhitektuurne ja inseneritehniline kavandamine, renoveerimine ja restaureerimine, ehitusprotsesside juhtimine ning arhitektuuripärandi ja keskkonna säästev kasutamine ning hoid.

Maavalitsused vahendavad riigi arhitektuuripoliitilist tahet ja säästliku planeerimise põhimõtteid kohalikele omavalitsustele oma planeerimisalase tegevuse kaudu. Maavanemate ülesandeks on maakonnaplaneeringute koostamine ja planeerimis-tegevuse teenistuslik järelevalve. Nende ülesannete pädev täitmine ei ole võimalik ilma arhitektita. Kaaluda tuleks maavalitsuste juures maakonnaarhitekti ametikoha taastamise vajadust. Praegu töötab arhitekt ainult

seitsmes maavalitsuses.

Kinnisvaraomanikuna ja ehitiste tellijana saab riik olla eeskujuks teistele: oluliste avalike ehitiste projekteeerijad peavad selguma lokaalsete või rahvusvaheliste arhitektuurivõistluste teel, mille tulemuse realiseerumise pärast võistlust tagab riik vajalike vahenditega. Aus konkurents, avalikkuse huvi arhitektuuri vastu ja Eesti arhitektuuri rahvusvaheline maine ning arhitektide konkurentsivõime – kõik see on riigi huvides.

Ehitatud keskkonnast moodustab arvestatava osa arhitektuuripärand. Riigi toetus kultuuri- ja arhitektuurimälestiste säilitamisele ja restaureerimisele on üks tänastest prioriteetidest. Eesti arhitektuuripärand on rahvusvaheliseks huviobjektiks ja omab turismimagnetina järjest kasvavat lisaväärtust. Riik peab vajalikuks soodustavate meetmetega tõsta institutsioonide ja eraisikute huvi nende valduses olevate mälestiste hoiuks ja restaureerimiseks. Esimeseks reaalseks sammuks on olnud Muinsuskaitseameti taastamine ning muinsuskaitsealaste riiklike programmide algatamine.

Turvaline, hästitoimiv ja kõrge ehituskunstilise kvaliteediga keskkond on igaühe põhiõigus, mille riik tagab seadusandluse ja elukorralduse kaudu.

Arhitektuuripoliitika sihiks on käsitleda ehitatud keskkonda Eesti rahvusliku rikkuse ühe osana ning säilitada ja kasvatada selle väärtust.

Arhitektuuripoliitika põhimõtteid silmas pidades tahab riik suunata koostööle keskkonna-, majandus-, teede- ja side-, sise-, kultuuri-, põllumajandus-, haridus-, sotsiaal- ja rahandusministeeriumi, omavalitsusasutused, era- ja kolmanda sektori ning arhitektid.

Haldusalaste piiride ületamiseks ja tasakaalustamiseks peab riik vajalikuks luua arhitektuurialase nõukoja, mis aitab korraldada erinevate ametkondade ja asutuste ühist tegevust ning omab planeerimise, kavandamise ja ehitamise

kohast pikemaajalist nägemust. Nõukoda jälgib, et ehitatud keskkonda mõjutavad riiklikud tegevusstrateegiad (keskkonna-, teede-, raudteede-, energeetika-, elamu- jt) arvestaksid ruumilist aspekti ja väärtustaksid planeeringulise ning arhitektuurse lahenduse terviklikkust. Riik tahab seadusloome protsessi kaudu võtta senisest laiema vastutuse planeerimise-, kavandamise- ja ehitusala normaalse toimimise osas.

KOHALIK OMAVALITSUS

Planeerimise, kavandamise ja ehitusala korralduse võimutäiuse ja vastutuse on riik seadustega – eelkõige planeerimis- ja ehitusseadusega – delegeerinud kohalikele omavalitsustele. Kohalikul omavalitsusel on võimalus kehtestada ja rakendada kohalikke reeglistikke (ehitusmäärusi jm), pikaajalisi programme ja strateegiaid planeerimises ja arhitektuurses kavandamises, koordineerida planeerimistegevust planeerimisteenust ostes või ise koostada planeeringuid. Planeerimis- ja ehitus-seaduse jõustumise järel on üldplaneeringud kehtestatud või koostamisel 30 linnas ja 110 vallas, valminud on 14 maakonnaplaneeringut. Tänapäevase Eesti 247 kohaliku omavalitsusest suudavad üksnes vähesed täita neile seadusega pandud planeerimis- ja ehitusalaseid ülesandeid. Ainult suuremates linnades ja vaid igas viiendas vallas on linna- või vallavalitsuse koosisisus arhitekt. Olukord pole parem ka ehitusspetsialistide osas. Tuleb leida lahendused, mis tagaksid väikesematele linnadele ja valdadele võimaluse ühiselt palgata mitut linna või valda teenindavaid planeerimise, arhitektuuri ja ehitusala spetsialiste. Kui kohalikul omavalitsusel puuduvad ruumilised, arhitektuursed planeeringud, kipuvad vahendite vähesuse juures keskkonda risustama ajutised ehitised või planeeringud maaomandite kaupa, mis ei arvesta piirkonna laiemat ruumilist nägemust. Planeerimistegevuse operatiivne koordineerimine ja pideva kohapealse arhitektuurialase kompetentsuse tagamine üksnes planeerimisteenuse sisseostmise kaudu pole suurtes haldusüksustes

võimalik. Endale pikemaajalisi kohustusi võttes peaksid riik ja kohalikud omavalitsused püüdlema ehitusprojektide ja planeeringute tõrgeteta elluviimise poole kavandatud mahus ja kujul. Selle saavutamiseks on suuremates linnades otstarbekas moodustada linnavalitsuse nõuandva organina planeerimis- ja arhitektuurikomisjonid.

Kohalikud omavalitsused vajavad elukeskkonna, sh arhitektuuriga seotud pikaajaliste programmide käivitamisel ja tööhoidmisel riigi tuge.

Kohalike omavalitsuste eduka toimimise aluseks on ühine arusaam, et planeerimine on tasakaalustatud loodus- ja ehitatud keskkonna arengu tõhus vahend. Linnadel ja valdadel tuleb keskkonnakvaliteedi tõstmist tagavat süstemaatilist planeerimist ja hea arhitektuuri edendamist tunnetada kui oma tegevuse üht kõige olulisemat missiooni. Selle nimel peab kohalik omavalitsus tagama planeeringute avalikkust kaasava ja kasvatava koostamise ning planeerimise- ja ehitamisealaste otsuste professionaalse ettevalmistamise.

ERAINVESTORID, KOLMAS SEKTOR JA AVALIKUS

Tellijal on vabadus tegutseda tingimusel, et ta ei sea ohtu inimeste elu ega kahjusta teiste õigusi, selle tagavad kinnipidamine ehitusnormidest ja vastavad kooskõlastused. Riigi ja kohaliku omavalitsuse ülesandeks on vältida ehitiste kavandamise ja ehitamise protsessis liigset bürokraatiat ja ajakulu. Avalik sektor peab olema erasektorile hea partner, et tagada mõlema sektori huvide ja investeerimisvõimaluste kokkusobitamine, suurendades nii kõrgetasemelise kesk-konna loomise võimalusi. Riik tunnustab erainvestorit väärtarhitektuuri kaasloojana.

Suurema maa-ala arendamisel peaksid kohalik omavalitsus ja sellel maa-alal tegutsevad erainvestorid ühendama oma jõupingutused kogu maa-ala hõlmava terviklahenduse saavutamiseks. Vältida tuleks suurte maa-alade planeerimist erinevatele investoritele kuuluvate alade kaupa. Nii suudetaks projektide

realiseerimisvahendeid suunata võimalikult efektiivselt ja elanike huve arvestades. Eeldatavalt soovivad kõik investorid olla osalised hea arhitektuuri loomisel. Enamasti on tellija motiveeritud siiski eelkõige rahaliselt, arhitektuuriinvesteering tundub esmapilgul ebakindel ja tulutu. Hea arhitektuuri või arhitektuurse keskkonna loomisel võivad takistuseks saada ka vale või puudulik ülesandepüstitus ning teadmiste ja ressursside nappus. Siin on oluline tellija arhitektuuriteadlik suunamine ja harimine, selleks vastavate koolitus ning infovahetusvõimaluste loomise kaudu.

Riik toetab professionaalseid arhitektuuri uurimise ja populariseerimisega tegelevaid institutsioone, Eesti Arhitektuurimuuseumi ning teadusliku ja populaarse arhitektuurikirjanduse väljaandmist. Laiemale avalikkusele suunatud arhitektuuriteematika senisest mitmekülgsemat käsitlust ootab riik meedialt ja arhitektkonnalt.

Erainvestor, kolmas sektor ja avalikkus on avaliku sektori partnerid esteetiliselt kõrgeväärtusliku elukeskkonna loomisel. Riik on valmis andma oma panuse nende arhitektuuriteadlikkuse ja keskkonnakultuuri edendamiseks.

ARHITEKTID

Eesti professionaalseid arhitekte ühendab 1922. aastal loodud Eesti Arhitektide Liit. Arhitekt on spetsialist, kelle professionaalsuse määrab saadava hariduse tase. Arhitektuuripoliitikat peab toetama hariduspoliitika. Riik on huvitatud, et Eesti arhitektuuriharidus viiakse vastavusse tänaste Euroopa nõuetega, mis aitab kaasa Eesti õppeasutuste diplomite aktsepteerimisele ja arhitektide piiranguteta töövõimaluste tagamisele Euroopa Liidu ruumis. Vajalik on pideva täiendkoolituse võimaluste loomine kõigile juba praktiseerivatele arhitektidele. Eesti kõrghariduses on täheldatav tendents arhitektuuri ja arhitektuuriga seonduva õppe laienemise suunas. Traditsioonilise hoonekeskse arhitektuuriõppe kõrvale on asunud planeerimise-linnaehituse ja maastikuarhitektuuri õpe. Arvestades Eesti

väiksust on oluline koordineerida väljaõpet vältides nii ebaratsionaalset paralleelismi kui liigkitsast profileerimist.

Kõrgkoolides antava hariduse kvaliteet sõltub õppejõudude professionaalsuse tasemest. Õppejõudude taseme tõstmisel saab riik kaasa aidata teadus-stipendiumitega, soodustades ülikoolides tehtavat arhitektuuri, linnaehituse, ehitustehnoloogia ja ehitusmaterjalide alast uurimistööd. Vajalik on võimaluste loomine rahvusvahelise akadeemilise kompetentsi kaasamiseks arhitektuuriõppes.

Arhitekti suhe ühiskonnaga ei ole üksnes esteetikakeskne, vaid sisaldab ka sotsiaalset mõõdet. Viimasele annab aluse riigi usaldus ja ühiskond, mis tunnustab arhitekti kui elukeskkonna kujundajat ja võimaldab tal oma oskustega arengu-protsessides osaleda. See seab arhitektidele ka suure vastutuse ühiskonna ees. Elukeskkonna kvaliteet sõltub arhitekti kui selle keskkonna kavandaja professionaalsusest ja kutse-eeetikast. See tähendab arhitektile kohustust oma kutsealaseid oskusi pidevalt täiendada.

Arhitektidel tuleb elukeskkonna parandamise nimel senisest enam osaleda ühiskonna arhitektuurialasel kasvatamisel ning arhitektuurialaste teadmiste süvendamisel ja populariseerimisel.

Riik peab vajalikuks arhitektuurihariduse vastavusse viimist rahvusvaheliste nõuetega ja kindlustab seejärel Eesti kõrgkoolide diplomite tunnustamise. Riik toetab arhitektuuri- ja ehitusala õppejõudude erialase kvalifikatsiooni tõstmist ja aitab kaasata Eesti kõrgkoolidesse välisõppejõude.

Arhitektide professionaalsusest sõltub suurte materiaalsete vahendite paigutamine, millega kaasneb suur vastutus ühiskonna ees. Arhitekti osatähtsust ruumilise keskkonna ja ühiskonna arengu kujundajana tuleb senisest enam tunnustada, arvestada ja rakendada.

ARHITEKTUURIPOLIITIKA TEOSTAMINE

Arhitektuuripoliitika eesmärk on:

- Käsitleda ehitatud keskkonda Eesti rahvusliku rikkuse ühe osana ning säilitada ja kasvatada selle väärtust.
- Luua eeldused elanikkonna sotsiaalseid vajadusi rahuldava, turvalise ja harmoonilise elukeskkonna kujundamiseks.
- Süvendada ühiskonna vastutust oma elukeskkonna suhtes, edendades arhitektuurialast kasvatust ning arhitektuuri populariseerimist.
- Toetada ruumilist planeerimist, väärtarhitektuuri loomist ja kvaliteetset ehitustegevust.
- Toetada arhitektuurihariduse ning arhitektuuri, planeerimise-, linnaehituse, ehitustehnoloogia ja ehitusmaterjalide alase uurimustöö arendamist.
- Parandada soodustavate meetmetega arhitektuuripärandi kui rahvuskultuuri ajaloo ühe kandja säilitamist.

Arhitektuuripoliitika eesmärkide saavutamine eeldab senisest suuremat riigi, omavalitsuste ja valitsusväliste organisatsioonide vahelist koostööd. Koostöö sihiks on arhitektuuripoliitika eesmärkidest lähtuvalt vaadata üle senised tegevus-strateegiad ning näha neis vajadusel ette uuendused.

Arhitektuuripoliitiliste eesmärkide saavutamine vajab üksikasjaliku tegevuskava koostamist.